

ZWERVEN IN DE DAGERAAD MET KENNETH WHITE

01. Overal zijt gij (aanv 88)
02. Openingsgebed
03. Overal zijt gij (aanv 88) (alleen derde couplet)
04. Inleiding op de lezing
05. Kenneth White: 'Er helemaal uit'; 'Steiger van Ludaig'
06. Uw lichtend spoor (Dom 21)
07. Toelichting
08. Kenneth White: 'In een Bretonse tuin'
09. Muzikaal intermezzo
10. Toelichting
11. Kenneth White: ' Wit dal'; 'Hemelsblauwe dag'
12. Om warmte (Dom 43)
13. Intermezzo
14. Tafelgebed: Wat in stilte bloeit (aanv 68)
15. Brood en Wijn
16. Nooit hoorden wij (aanv 60)
17. Voorbeden & zegen
18. Honderd bloemen (165)

Gelezen uit:

Kenneth White: 'Open World', Collected Poems, Polygon Edinburgh 2003,

Kenneth White: Latitudes & Longitudes, University of Aberdeen, 2013,

De gelezen gedichten zijn vertaald/bewerkt door Gerard Swüste

Enkele gedichten van Kenneth White zijn vertaald door H.C. ten Berge. Ze staan in de bundel 'Op een mat van gele veren', Atheneum-Polak & van Gennep Amsterdam 2005. Deze bundel is zo nu en dan te vinden bij De Slegte.

We trekken vandaag de natuur in. Ik neem u mee naar Schotland. De laatste jaren gaat de vakantie daar naar toe. 'Veel regen gehad?' , is de meest gestelde vraag bij thuiskomst. Dat valt wel mee, al moet je er niet zonder regenpak naar toe. De Schotten hebben allerlei prachtige uitdrukkingen voor het weer. Een zonnige dag heet 'a given day', een godsgeschenk. Een opklaring is een moment 'between two weathers'. En wat te denken van een plaatselijke krant die op een ochtend het weerbericht kopt met: 'sunshine: very unlikely'. Dat klinkt misschien nogal nat, maar ik herinner me van Schotland vooral de zonnige dagen en dat waren er een heleboel.

In mijn bagage zit in Schotland altijd de bundel verzamelde gedichten van Kenneth White. Een beetje dik voor in de koffer, maar ik heb er nooit spijt van. Kenneth White is nu 77 jaar oud. Hij is geboren in Glasgow. Sinds 1967 woont hij aan de Franse kust. Hij is een soort talenwonder: aan de universiteit van Glasgow doceerde hij Franse literatuur, aan de Sorbonne in Parijs Engelstalige en Europese letterkunde. Hij publiceert zowel in het Engels als in het Frans, zowel poëzie als proza.

Kenneth White schrijft vooral reisverslagen en impressies van zijn talloze en bijna eindeloze wandelingen. Hij trekt er op uit om in te keren. Hij zoekt de stilte. Het rumoer van de stad, de wirwar van de stad verruilen voor de wirwar van de natuur. Weer of geen weer:

ER HELEMAAL UIT

Weg,
weg uit de stad
voorbij het einde van de steenweg
waar oude varens zich
donkerrood ontvouwen in de regen
en doornstruiken in het wilde weg
groeien bij bosjes

laat me hier maar even liggen
in de nattigheid, in het wild
en kijken
hoe de grijze wolk voorbijglijdt
en in alle rust goede dag zeggen
tegen een doodgewone mus

Weg. Maar niet alleen weg. Het is ook ergens naar toe. Oog krijgen voor het gewone, een wolk, een mus. Je opgenomen weten in die wereld. In dit gedicht is het nog: weg uit de stad. Maar je kunt in Schotland nog veel verder weg. Het is het land van de ontelbare eilandjes. Daar zijn een paar grote bij, maar heel veel kleintjes. Berneray is zo'n kleintje, helemaal in het westen, bij de Buiten Hebriden. Zo klein als het is, er wonen mensen, er hebben al duizenden jaren mensen gewoond. In het volgende gedicht zet Kenneth White je op Berneray bij de steiger van Ludaig. Hoe het na de ochtenddrukte langzaam maar zeker stil wordt:

DE STEIGER VAN LUDAIG

Het motorbootje is pruttelend uitgevaren

om te gaan vissen
de bus is langsgekomen
om te kinderen naar school te brengen
de rode postauto
heeft de post bezorgd

bij de steiger van Ludaig
rest nu alleen
de wind en het licht
de roep van de kieviet
en het likkende gelik
van grijs water op wit zand

Voor Kenneth White is natuur niet een vluchtplaats, maar een vindplaats. Ik heb dat zelf in Schotland ook steeds ervaren. Hier in Amsterdam zit je op de fiets of loop je rond en ben je iemand, samen met een heleboel anderen. Dit is een stad van mensen. In Schotland, lopend langs de kust ben je gast. Je mag daar lopen van de meeuwen en de oestervangers als je maar niet te dicht bij hun nesten komt. Hoe vaker je stil staat, des te meer piepkleine bloemetjes je ziet, orchideeën, fuchsia's, zoveel namen, zoveel kleuren. Daar vind je niet alleen stilte, maar vooral het besef dat je deel uitmaakt van die natuur; dat je niet zozeer bent, maar vooral dat je geschapen bent. En je komt los uit alles wat moet en je voelt dat je kunt ontvangen. Het is niet zomaar terug op jezelf, het is eerder je geplaatst weten in een onmetelijke ruimte. Kenneth White beschrijft dat gevoel in zijn gedicht over een Bretonse tuin. Hij woont in Bretagne, maar hij voelt nauwelijks verschil met het Schotse landschap. Een plek die is als een hemel op aarde.

IN EEN BRETONSE TUIN

Als je de wegen van de wind
en de paden van de regen volgt

kom je op een plek
waar de wereld ineens ophoudt
en een grijze zee zwiept over het land

op die ultieme plek
is er een tuin

laten we die Gwenved noemen. (dat betekent zoveel als 'paradijs')

De oude keltische appelboom
verdraaid en verwrongen
is daar nog het onbuigzame middelpunt

mimosa en eucalyptus
vertegenwoordigen het zuiden
met kracht en gratie

de berken van het noorden
zilverkleurig in het donker
zorgen voor een ijzige stilte

en daar
in dat vochtige schaduwrijke hoekje
trillend bij de geringste ademtocht
teer, bescheiden, elegant groeiend
pas geplante bamboe die
tao fluistert.

Je betreedt deze plek
zoals de wind ze betreedt
geen sleutel nodig
er zit niets op slot

het enige probleem
is open te staan voor wat open is

in alle openheid

Soms ligt de tuin
in diepe stilte

maar meestal klinkt er een deuntje
van geruis en geritsel

zonder boodschap
maar toch: van meer betekenis dan welke muziek ook

Meeuwen en kraaien
vliegen over, krijsend

schorre eksters hebben er hun nest

musjes en meesjes
fladderen kwetterend rond

een stoer roodborstje
is vaste gast

en een merel
laat zich zo nu en dan zien
meestal druk doende in de aarde
soms hoog in de boomtoppen
en maar zingen

November trekt voorbij
in blauw, zwart en grijs

ik voel me thuis in deze duisternis

geen onrust
die de geest verwacht

alleen de kreet
van een enkele vogel

's Avonds laat

een zacht trommelend ritme
gewikkeld in stilte

bijna niets

maar misschien wel vol van alles
wat in de lucht hangt

in de tuin op dit uur

Nacht is gevallen over de tuin
de bomen zijn geworden tot donkere schaduwen
de vogels zijn tot zwijgen gekomen

nu is er niets meer dan
het gesprek tussen de stenen en de sterren

Bijna opgegaan, één geworden met de natuur. Ik krijg woorden aangereikt om de rijkdom om me heen en om te stilte enigszins binnen bereik te krijgen en even vast te houden. Toch is het meer dan alleen maar opgaan in de natuur. Kenneth White noemt zijn gedichten 'geopoetry' maar wat hij beschrijft is vooral wat er met hem zelf gebeurt. De natuur werkt als een spiegel. Er ligt een landschap voor ogen, dat spiegelt met je eigen innerlijke landschap. De rust die daar is, de stilte, die kun je je eigen maken. De rijkdom die daar zo maar, om niet, rondvliegt, rondloopt, groeit en bloeit, een dergelijke rijkdom kan groeien en bloeien in ieder van ons. Dus het is niet weg, al moet je wel eerst even een eindje weg. Maar het is vooral op weg.

WIT DAL

Niet veel te zien in dit dal
wat lijnen, veel wit
we zijn aan het einde van de wereld, of aan het begin
misschien is het ijs uit het quartair net op de weg terug.

tot nu toe
geen teken van leven, geen spoor van geluid,
ook geen vogel, ook geen haas,

niets
alleen het ruisen van de wind.

maar de geest beweegt zich hier soepel
is op weg naar de leegte,

ademt.

en lijn voor lijn
ontvouwt zich zoiets
als een universum.

zonder het te benoemen,
zonder de eindeloze stilte te verbreken,
heel bescheiden, bijna heimelijk,
zegt iemand:
hier ben ik, hier
begin ik.

EEN HEMELSBLAUWE DAG OP SCALPAY

Totale contemplatie
daar kan geen kunst aan tippen
blauw, zo blauw de prachtige archipel
en de zee schitterend schitterend
daar kan geen kunst aan tippen, je zinnen
kunnen slechts pogen zich daar op af te stemmen
tot rust te komen, ruimte te maken, zich
open te stellen, stil te worden, ontwereld
zich te weten in een juweeltje van een land, in
het ultieme, ongeletterde licht.

Gerard Swüste